

Ahmet Özer'in Şiiri

Ramis DARA*

ÖZET

Bu eleştirel denemede Ahmet Özer'in şiiri inceleniyor. Şairin dört şiir kitabı üzerinde tek tek durulduktan sonra onun kendine özgü terimleri vurgulanıyor. "Yürek", "göğüs" gibi sözcüklerin sık kullanımının nedenleri araştırılıyor.

RESUME

Dans cet essai critique on étudie la poésie d'Ahmet Özer. Après avoir abordé un à un quatre livres de poèmes, on souligne sa terminologie spéciale. On cherche les raisons de la fréquence des mots "coeur", et "poitrine", etc.

Ahmet Özer, Adnan Özer, Adnan Azar, sırf ses benzerliğinden dolayı bu üç arkadaşın adının birbirine karıştırıldığına tanık olurdum, ya da dil sürçmesiyle ağızdan biri yerine bir başkasının adı çıkardı. Şimdilerde bu karışıklığın, dil sürçmesinin azalmış olması gerekir. Çünkü o dönemde bu üç arkadaşın birlikte düşünülmesine yol açan ortak yönleri vardı denebilir (genellemelerin sakıncalar taşıdığını, ama adlandırma kolaylığı yüzünden buna başvurulduğunu unutmamamızı dileyerek): Şairlikleri, yaşama ve toplumsala dönük şairlikleri. Artık Adnan Azar'ın adını edebiyat dergilerinde görmüyorum, daha o günlerden, şiiri yöneteceği televizyon filmlerinde arayacağının gizli açık ipuçlarını sergiliyordu, bulduğu

* Yazar - Fransızca Okutmanı.

nu umarım; Adnan Özer 'metropol' labirentlerinde yaşamın sınırlarına yaptığı seferlerle şiirini koyulturken yoruldu ve gizemcilğe yöneldi; eski çizgisini az çok koruduğu söylenebilecek bir Ahmet Özer kaldı. Taşrada, Trabzon'da tipik Karadenizli kararlılığına eklenmiş bir yalvaç sabırla, yıllardır *Kıyı* dergisinin çıkışına omuz verdiği gibi, ondan öncesi ve sonrasıyla yaşama dönük şiirlerini de sürdürdü durdu ve sürdürmekte.

Şimdi benim burada yapacağım, onu bu yönüyle, şairliğiyle tanımaya çalışmak olacak.

Dört şiir kitabı var şimdilik Ahmet Özer'in. İlk kitap *Ayrı Beraberlikler*'de iki bölümde yirmi iki, ikincisi *Günle Dokunan*'da iki bölümde otuz, üçüncüsü *Gecenin Kanayan Yerinden*'de yine iki bölümde otuz ve bir de 'sunu'yla otuz bir, dördüncüsü *Söyle Yüzüm Tanığmsın*'da bu kez üç bölümde otuz altı olmak üzere, toplam yüz on dokuz şiir¹.

Kitap adlarında ikili fiziki bir benzerlik dikkatimi çekiyor; ilk ikisinin ikişer, son ikisinin üçer sözcükten oluşması, 'Ne var bunda' denileceğini duyar gibiyim, ama bana 'var' gibi geliyor: İkililerin kendi aralarındaki benzeşimini şiirler de destekliyor biraz. İlk ikisindeki şiirlerle son ikisindekiler genel hava açısından kendi aralarında birbiriyle çakışıyor gibiler. "Çakışma" ilk ikili için tam uygun değilse de, son ikili için epeyce uygun. İkinci kitap, son ikilideki kitaplarla da ilişkilendirilebiliyor. Bu durumda, *Ayrı Beraberlikler*, ifade ettiği gibi biraz 'ayrı' kalıyor.

Söyleniş ve söylenen açısından, bu ayrılık. Önce söylenen. Dönemin: 1970'lerin Türkiye'si. Toplumsal çatışma ve gerginlik günleri. Bu günlerden *Ayrı Beraberlikler*'e yansıyanlar arasında öldürülmeleri, alınıp götürülmeleri, birlikte götürülüp yalnız dönmeleri... okuyabilirsiniz. Bütün bunların bedeli, daha yaşanması bir dünya umudu ve inancıdır. "Yarınlar", "güzel günler", "yaşanılır zaman", "dünya bizimle gülecek" ifadeleri bu umut ve inancın açık göstergeleri.

Söyleniş. Ahmet Özer bu kitabında Mehmet Yaşar Bilen'in deyişiyle "anlatımcı bir söylemi yeğler"². Ancak sonradan gelen kitaplarla da anlaşılacaktır ki, şairimizin kişiliğiyle büsbütün örtüşmeyen bir söyleyiş biçimidir bu. Şairimiz, söylev havasına düşmemek, yüksek sesli anlatıma yaslanmamak için olmalı, ifadelerini kırmaya, araya susuşlar katmaya çalışır. 'Anlatımcı ve tutuk' mu demeli kitaptaki şiirler için?

1 Ahmet Özer'in şiir kitapları:

1. *Ayrı Beraberlikler*, Türkiye Yazıları Yayınları, Ankara, 1981.

2. *Günle Dokunan*, Dayanışma Yayınları, Ankara, 1984.

3. *Gecenin Kanayan Yerinden*, Kerem Yayınları, Ankara, 1987.

4. *Söyle Yüzüm Tanığmsın*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.

2 Mehmet Yaşar Bilen, *Edebiyat İzinde*, Kerem Yayınları, Ankara, 1986, s. 84.

Günle Dokunan; 12 Eylül 1980 askeri harekâtının, özgürlükleri rafa kaldırdığı, insan haklarını askıya aldığı, halkı ülke yönetimiyle ilgili düşünceler üretmekten alıkoyduğu bir dönemin hüznünü yansıtır. "Suskun kentler", "hüzün tortusu" söyleyişleri bu konunun, dönemin açık adlandırmaları. Ama umutsuz değildir şair, insan soyunun iyiye, güzele yönelik eğilimi, içten içe yürüyen, işleyen bir düzenek gibi sürüp gitmektedir - gidecektir.

*şimdi yolunmuş gül bahçelerinin koynunda
yeşeren çocuk sesleridir dünyayı tutan.*

Çocuk imgesi başka şairlerde olduğu gibi, şairimizde de, doğumun, yaşamın, güzel günlerin, yarın umudunun simgesi olarak belirirken, "günle dokunan"ın niteliği görünmektedir ucun ucun.

Kitaba adını veren şiir dışında, benzer sıfat eylemlerle, ortaçlarla oluşturulan başka şiir adları da vardır: "Işıtan", "Ölümü Geçen", "İçimizde Dağlanan", "Sabaha Taşınan", "Anlatılmayan", "Yaşamı Morlaştıran", "Önü Tutulan".

Eylemken, eylem olacakken, bir 'müdahale'yle devinimine son verilen ve "-en" ekiyle sıfatlaştırılan, niteledikleri ya da belirttikleri adlar, varlıklar anılmayınca, anılamayınca sanki adil (zahir) durumuna gelen bu ifadelerin neyin yerine geçtiği, neyin yerine kullanıldığı az çok bellidir. Dönemin özgürlüksüz, baskıcı ortamının dolaylı yansımaları. Hele "önü tutulan" ifadesi, kesintiye uğrayan dönüş(tür)üm sürecinin birebir anlatımından başka şey midir!

Söylenen, işte en çok bu; *söyleniş'e* gelince, gerek baskıcı ortamın dayatmasıyla, gerek şairin şair kişiliğinin yoğunlaşmaya başlamasıyla, *doğrudan-dile-
getirme* biraz daha gerilere çekilir. "Tutuşmak", "dağlamak", "nakışlamak", "do-
ku(n)mak" eylemleri; şairin beninin, duyarlılığının, hüznünün soyutça sayılabilecek evrenleri neredeyse somutlaştırarak dışlaştırırlar. Böylece ölçülü bir lirizm kendini duyurmaya başlar. Anlatım kuruluştan akıcılığa doğru evrilir.

Üçüncü kitapla dördüncüde birinci tekil kişinin ağzından anılar, özelemler, yolculuklar, sevilir, sevgiler, dostluklar şiirleştirilir - akıcı, rahat, çok zaman yalın bir konuşma edasıyla. "Anılar" sözcüğünün içine, elbet, ilk kitabın yazıldığı dönemde yüreklerde ve beyinlerde taşınan güzel bir yarın umudunun anımsanması, canlandırılması, o döneme ve dönemdekilere duyulan saygı kadar, hatta bunlardan daha çok, artık orta yaşa yakın sulara kulaç atan bir gövdenin gençliğini, yeniyetmeliğini, çocukluğunu araması-anması da girmektedir.

Tam burada, son kitap *Söyle Yüzüm Tanıyımsın*'daki "1971" başlıklı şiiri okuyorum. Üçer dizeli üç bölümlük bu kısa şiirde dile getirilenlerin salt kişisel boyutlara mı, yoksa toplumsal boyutlara, ülkece yaşanmış bir geçmişe mi uzandığını kavramakta doğrusu güçlük çekiyorum. Son üçlüğü birlikte okuyalım:

*yaşamın ortasında doğduğum ev yanıyor
çocuğum seviniyor alevlere
yüreğim bir kırmızı gül.*

Burada yansıtılan basit bir yangın, kaza olayı gibi görünüyor. Yanan kendi evleri, ya da babasının anılarıyla dolu bir ev de olsa, göklere yükselen yalınları gören küçük bir çocuğun sevinmesi doğal bir şey. Şiirsel ve trajik. Ama şiirin başlığı olan "1971", önceki bölümlerde okununca, bu anlam çerçevesinde şiire oturmuyor. Belki o yıl yanan bir ev de söz konusu, ama başka şeyler de söz konusu olabilir, olmalı sanırım. "1971" in kitaptaki yerinden de yardım alarak, bu tarihin başka göndermelerinin de olabileceğini düşünüyor; böylece 12 Mart askeri müdahalesinin o yıl yapıldığını anımsıyorsunuz –acı bir ara– dönemin tarihi. Böylece şair kişisel boyutta yaşanmış bir acıyı da, toplumsal boyutta yaşanmış da; belki birini ya da öbürünü, ya da ikisini birden dile getirmekte.

Örneğimiz tam oturdu mu bilemiyorum ama, Ahmet Özer artık bu iki kitabında toplumsal olguları, olayları da bizzat yaşayarak, şiir kişisine yaşatarak, kendi düşünce ve duyarlık süzgecinden geçirerek yansıtmakta; ikinci tekil kişiye seslenmeli ya da birinci çoğul anlatımın, anlatanı biraz (k) ayıran, dışarda tutan havasına yüz vermemekte. Başka deyişle, şiirlerde kişisel duygulanımların yanında, toplumsala yönelik durumlar da kişisellik içinde sunulmakta.

İşte belki de bu yaklaşım sonucunda, ilk kitaplardaki şiirlerde de kendilerine yer bulabilen "yürek", "göğüs" gibi sözcükler son iki kitapta iyiden öne geliyor.

Gerçi ilk kitabın ilk şiiri "Gezgin Bir Yürektir Dünya" başlığını taşır ve aynı şiirin sonlarında "yürek" sözcüğüyle birlikte "göğüs" e de yer verilir ve özellikle konuya "yürek, kalp" olarak baktığımızda, yaşamın, tinselliğin (maneviyat) merkezi olması dolayısıyla, dünyanın bütün edebiyatlarında, hatta söylencelerinde, dinlerinde onun apayrı bir yerinin olması doğaldır ama; Ahmet Özer'in özellikle son iki kitabında bu sözcüğün ve akrabası "göğüs"ün yerinin farklılığı ortadadır yine de.

İlk kitapta dokuz kez yürek, dört kez göğüs; ikincide yirmi üç kez yürek, on üç kez göğüs; üçüncüde otuz beş kez yürek, yirmi yedi kez göğüs; dördüncüde otuz altı kez yürek, on dokuz kez göğüs sözcüğü kullanılır. Başka açıdan, bu iki sözcüğün birinden birinin geçmediği şiir sayısı birinci kitapta on dörtken, ikincide beş, üçüncüyle dördüncüde ancak üçerdir. Ayrıca bu iki sözcüğe, onların akrabaları denebilecek ve daha az kullanılan "kalp", "gönül", "koyun", 'içimde' örneğindeki anlamıyla "iç" sözcükleri de eklenebilir.

Böylece yazımın en 'nazik' noktasına geldiğimizi söyleyebilirim. 'Şiirler bir yürek, göğüs tufanı altında öyleyse' yargı ve yergisine hazırlanıyor olabilirsiniz çünkü.

Oysa böyle bir şey söz konusu mu? Gerçekten düşünmek gerek... Bir kez, bu sayıların içinde "yürek çarpıntısı", "yürek titreten", "yürek telleri", "yürek atışları", "göğüs geçirmek", "göğüs kafesi" gibi bildik deyimlerle "gecenin yüreği", "zamanın yüreği", "yürek ovası", "yüreğin çanları", "dağın göğsü", "göğsünün dağları" gibi sıradan sayılabilecek tamlamalar da bulunmakta.

Sonra, her sözcük, yalın biçimiyle de, bağlamlarıyla da, matematiksel terimlerle önceden ifade edilemeyecek bir temel ve yananamlar demeti demektir. Yine, sözcüklerin, şiir ya da yazınsal metin içinde, yanında-yöresindeki öbür sözcüklerle kurduğu ilişkiler sonucunda değişen, diyesim yoğunlaşan ya da tavsayan ses değerleri vardır. Bunlar göz önüne alınmadan, metinden çekip çıkarılmış sözcüklerin niceliği üzerine kesin sözler söylemek, yanıltıcı olabilir.

Okuyunca görülüyor ki, şiirler, üzerinde durulan sözcükleri arma gibi yakalarında ya da başlarının üzerinde taşımak için kurulmuş değiller; tersine bu sevgili sözcükler, başka sözcüklerle birlikte ve aralarında yarattıkları bağıntılar, çağrışımlarla, şiirleri göndere taşıma çabasına omuz veriyorlar.

Ahmet Özer'in şiirini daha önce başkaları da okudu kuşku yok ki. Bunlardan kaç, üzerinde durduğumuz sözcüklerin sıklığını farketmiyorum. İşte bir örnek. On'u aşkın yıldır özellikle şiir kitapları üzerine eleştirel denemeler, tanıtımlar yazan Sayın Vedat Yazıcı, şairimizin son kitabı *Söyle Yüzüm Tanığımın* üzerine yazdığı bir yazıda, şiirlerde üzerinde durduğumuz sözcüklere göre çok daha az geçen "çocuk" ve "yüz"ün sıklığına dikkat çekerken, yüreğe, göğüse, ya da denebilirse, bağlaştığı öbür sözcüklere değinmez bile³.

Söz konusu iki sözcüğün sık kullanılma gerekçesinin "kişisellik" olabileceğini söylemiştim daha önce. Yürek bireyin, şairin duyarlık merkeziyse, göğüs de belki duyarlığın fiziken kavrandığı yer. Aşkı, sevgiyi, dostluğu, kardeşliği öneren bir 'gönül' adamının, şairin bu kavramlardan özellikle birincisine başvurması belki düşünülemez.

Ama bir de bu sözcüklerin eş ya da yakın anlamlıları var dilimizde. Yüreğin kaşılığı "kalp" ve "gönül", göğsünkiler "sine" ve "bağır". Niye bunlar değil de onlar? "Sine" belki Divan Edebiyatında kaldı, "gönül" de Halk Edebiyatında. "Kalp" in az kullanılmasının gerekçesi Arapça oluşu mu? "Bağır" sa izleyebildiğimce hiç geçmiyor şiirlerde. Neden? Niye bunlar değil de onlar?

Burada şairin kimi seslere düşkünlüğü rol oynuyor kanımca. Bir kestirimde bulunup, Ahmet Özer'in genel olarak, "damak ünsüzleri" diye adlandırılan "g, ğ, k, y" harflerinin çıkardığı sesleri, özel olarak da "yumuşak g" diye adlandırdığımız "yarım sesli gırtlak ünsüzü"nü sevdiğini ileri süreceğim. "Yürek" sözcüğünde iki damak ünsüzü var, ayrıca ek gelince "k" yumuşayarak "ğ" oluyor. "Göğüs"te de yine iki damak ünsüzü bulunmakta ve böylece "bağır" dan öncelikli duruma gelmekte, ayrıca "göğüs"teki ünlüler de "bağır"ın ünlülerine yeğleniyorlar özel ve genel olarak. Bu kestirimlerimden yola çıkınca, "gök", "gökyüzü", "yağmur"... sözcüklerinin de şairin gözde sözcükleri arasında bulunacağını ve sonuna ek alınca yumuşayacağı için çokluk, "gök"ün "gökyüzü"ne yeğleneceğini düşünüyorum. "Önü Tutulan" şiirini başlatan,

dizesini okuyarak ayrılıyorrum konudan.

Şimdi de kısaca şairin şiirini dayandırdığı kaynaklara değinmek istiyorum. Mehmet Yaşar Bilen'in konuya ilişkin sorusuna verdiği yanıtta⁴ Nâzım Hikmet, Enver Gökçe, Ahmed Arif, Niyazi Akıncıoğlu, Hasan Hüseyin, Gülten Akın'ın adını anan Ahmet Özer; üçüncü kitabında Gülten Akın, Lorca ve adını vermeden Tevfik Fikret'ten; son kitabında da, Nâzım, ortak anıları dolayısıyla İlhan Demiraslan ve yine ad vermeden Rıza Tevfik'ten söz ediyor.

Öte yandan, zaman zaman da olsa Halk Şiirinden yararlanma yoluna da gidiyor şairimiz. *Ayrı Beraberlikler*'deki "Haberlerde" ve *Günle Dokunan*'daki "Yaşamı Morlaştıran" şiirlerinde bunu açıklıkla görebiliyorsunuz. Son kitaptaki "Vitrin", "Söyle Yüzüm Tanıgımsın" şiirlerinde de hece ölçüsünün belirgin ağırlığı seziliyor, seçiliyor. Ancak bu kaynağın ona yarar mı zarar mı getirdiği tartışılabilir sanıyorum.

"Şimdi artık nerdesin" ifadesi son kitaptaki bir şiirin başlığı ve doğrusu beni az düşündürmedi. "Şimdi" ve "artık" belirteçlerinin yanyana kullanılmasından her zaman tedirginlik duymuşumdur. Bu ikilideki "artık", açılınca, "şimdi, bundan böyle", "şimdi, bundan sonra" anlamı; buna "nerdesin" de eklenince "şimdi, bundan sonra nerdesin" anlamı ortaya çıkıyor: Şiirin başlığı bu. Seslenen seslenenden daha önce de ayrılmış, uzaktaymış; ortaya çıkan yeni bir durumla seslenenin yeri bir daha değişmiş, belirsizleşmiş ve şiire başlık olan soru doğmuş: "Şimdi nerdesin artık" ya da "şimdi, bundan sonra nerdesin". Ama bu tür sorular yüz yüze ya da soranla sorulan arasında yeniden gerçek bir iletişim (ses, yazı vb.) kurulduğunda sorulabilir gibi geliyor bana. Söz konusu şiiri okuyorum: Bir zamanlar birlikte olunan sevgiliyle yollar ayrılmış; "nerdesin" soru adının haklılık kazanması için bu kadarı yeterli; ama sonradan, uzakta oluşun yanında nerede oluş sorunu da bir daha gündeme gelmiş mi; diyesim, uzaktan da olsa iletişimin bir süre daha sürüp sonradan kesin bir kopuşun başladığı uzunca bir süreçler dizisi yaşanmış mı?... Sorulara "hayır" yanıtı vereceğim sanılabilir ama, şiiri bir daha okuyunca, bu kolay olmuyor. Haklı olan belki de şair; başlıktaki "artık", Halk Edebiyatının gözde türü "mani"nin yedili hece ölçüsüne, ritmine alışmış kulağın düştüğü bir hata sonucunda ortaya çıkmış değil, benim ilk elde sandığım gibi.

Peki, niye böylesine bocaladım? Birincisi, ifadenin gerçekten tartışılabilirliğiyse, ikincisi de şakın, benim kulağımın, Ahmet Kutsi Tecer'in soyutça bir ararışı anlatan o ünlü şiiri "Nerdesin"e koşullanmışlığı olmasın? Bir başka neden de *Ayrı Beraberlikler*'deki "Tanık Günler" şiirinin şu ara bölümü belki de:

4 Mehmet Yaşar Bilen, *70 Kuşağı Şiirimizi Tartışıyor*, Yaba Yayınları, Ankara, 1985, s. 90.

Günler

*Ayrı düşmeyi sevdiğimizden
Sevdiğimiz çocuğumuza dokunamamayı
Açık zarflarla mektuplar göndermeyi
Öğrettiler.*

İçerdeki birinin yakınmasının dile getirildiği bu dizelerin üçüncüsünün ilk sözcüğü "sevdiğimiz", fazla gibi duruyor; neredeyse "sevdiğimiz çocuk - sevmediğimiz çocuk" ayırımına yol açacak. Ama bir önceki dizenin son sözcüğü "sevdiğimizden" göz önüne alınıp, hemen ardından "sevdiğimiz" okununca, "sevgi" kökenli çağrışımlarda bir yığılma, yoğunlaşma olduğu; "içerde"liğin, içerdeki, içerdekilere bunun tersini, sevgisizliği dayattığı; dolayısıyla buradaki "sevdiğimiz" sözcüğüne, şiirde yeri olan "artık-söz" (*pléonasme*) olarak bakılabileceği de düşünülebilir - düşünülebilir mi?...

Biz bu sorularla boğuşurken alıntılarımıza pek yansımadağı için, Ahmet Özer'in, belki de, şiirin bütününe olduğu kadar, bölümlere, dizelere ve bana göre özellikle ikiliklere (beyit) önem veren bir şair olduğunu farkedemedik; yazıyı böyle bir ikiliği okuyarak bitirelim:

*aşkın yarım kalmış hüznüdür yüreğim
durgun bir sudur göğsünde nilüferler.*